

**Empathie als sleutel in de relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale
afwijzingsgevoeligheid bij kinderen**

Milou van Tongeren, 570422

Masterscriptie

Erasmus Universiteit Rotterdam

Master Orthopedagogiek, Erasmus School of Social Behaviour Science

Scriptiebegeleiders: dr. Lina van Drunen, vandrunen@essb.eur.nl

Dr. IJsbrand Leertouwer, leertouwer@essb.eur.nl

Tweede Beoordelaar: dr. Michelle Achterberg, achterberg@essb.eur.nl

29 juni 2025, Rotterdam

Samenvatting

Sociale afwijzing, oftewel buitengesloten worden door sociale groepen, is een ingrijpende ervaring die bij kinderen kan leiden tot emotionele problemen zoals angst en depressie. Niet elk kind is hier echter even gevoelig voor, wat mogelijk samenhangt met sociale afwijzingsgevoeligheid. Het is daarom van belang te onderzoeken welke kinderen gevoelig zijn voor sociale afwijzing, zodat zij tijdig ondersteund kunnen worden. Hoewel eerdere literatuur zich voornamelijk richt op adolescenten en volwassenen, onderzoekt deze studie de overgangsfase van de kindertijd naar adolescentie (9-14 jaar). Deze studie gebruikt een moderatie-analyse om te bepalen of ouderlijke sensitiviteit (het sensitief en ondersteunend reageren van ouders) samenhangt met een lagere sociale afwijzingsgevoeligheid en of empathie van het kind hierin een versterkende rol speelt. Er wordt gebruikgemaakt van longitudinale data uit het L-CID-project, specifiek van een steekproef van tweelingen in de middenkindertijd ($N = 227$; $M = 11.36$ jaar). Ouderlijke sensitiviteit werd gemeten via geobserveerde ouder-kindinteracties tijdens de Etch-a-Sketch-taak. Empathie werd gemeten via oudervragenlijsten (MyChild) en sociale afwijzingsgevoeligheid via zelfrapportages door kinderen (BFNE). Hoewel er geen bewijs werd gevonden voor het idee dat ouderlijke sensitiviteit (9-11 jaar) sociale afwijzingsgevoeligheid (12-14 jaar) zou verklaren, noch dat empathie hier een versterkende rol in zou spelen, biedt dit onderzoek nieuwe inzichten. Dit onderzoek benadrukt het belang van bredere opvoedinterventies waarin naast sensitiviteit ook risicovolle opvoedpraktijken worden meegenomen, om sociale afwijzing mogelijk te verminderen. De resultaten benadrukken bovendien de noodzaak van gedifferentieerdere meetmethoden, grotere steekproeven en de betrokkenheid van vaders in toekomstig onderzoek.

Trefwoorden: ouderlijke sensitiviteit, sociale afwijzingsgevoeligheid, empathie, vroege adolescentie, middenkindertijd

Abstract

Social rejection (being excluded by social relationships or groups) is a profound experience that contributes to emotional problems in children, such as anxiety and depression. Not all children are equally sensitive to this, which may be related to social rejection sensitivity. It is therefore important to identify which children are vulnerable to rejection, so that timely intervention is possible. While previous literature has mainly focused on adolescents and adults, this study examines the transition from childhood to adolescence. Using a moderation analysis, the study investigates whether parental sensitivity (parents' sensitive and supportive responses) is associated with lower social rejection sensitivity and whether child empathy plays a strengthening role in this association. The study draws on longitudinal data from the L-CID project, specifically from a sample of twins in middle childhood ($N = 227$; $M = 11.36$ years). Parental sensitivity was measured through observed parent-child interactions during the Etch-a-Sketch task. Empathy was assessed via parent questionnaires (MyChild), and social rejection sensitivity via children's self-reports (BFNE). Although no evidence was found that parental sensitivity (ages 9–11) predicts social rejection sensitivity (ages 12–14), nor that empathy strengthens this link, the study provides new insights. It highlights the importance of broader parenting interventions that, in addition to sensitivity, also address risky parenting practices to help reduce social rejection. The findings further emphasize the need for more differentiated measures, larger samples, and inclusion of fathers in future research.

Keywords: parental sensitivity, rejection sensitivity, empathy, young adolescence, middle childhood

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie: 'Empathie als sleutel in de relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid bij kinderen'. Deze scriptie is geschreven in het kader van de specialisatie Orthopedagogiek binnen de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, ter afronding van mijn studie. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode van februari tot juni 2025.

Met veel toewijding en interesse heb ik aan deze scriptie gewerkt. Mijn interesse in sociale processen bij kinderen en jongeren, en in het bijzonder de invloed van ouderlijke sensitiviteit hierop, heeft mij geïnspireerd om mij in dit onderwerp te verdiepen. Tijdens het scriptieproces heb ik waardevolle vaardigheden opgedaan, zoals het uitvoeren van statistische analyses en het kritisch interpreteren van onderzoeksresultaten. Wat mij echter het meeste is bijgebleven, is dat ik heb geleerd dat een scriptie nooit af is en dat feedback onmisbaar is om verder te groeien. Deze scriptie weerspiegelt niet alleen mijn academische ontwikkeling, maar ook mijn groei als professional in de pedagogiek. Het is geschreven voor studenten, professionals en anderen die geïnteresseerd zijn in de sociale wetenschappen en de pedagogiek.

Graag wil ik mijn begeleiders, Lina van Drunen en Ijsbrand Leertouwer, bedanken voor hun betrokkenheid, deskundigheid en waardevolle feedback. Hun verschillende invalshoeken en prettige begeleiding hebben mijn scriptie naar een hoger niveau getild, waarvoor mijn dank. Bovendien wil ik Michelle Achterberg bedanken voor het organiseren van waardevolle scriptiebijeenkomsten en het vertrouwen in mij om secuur om te gaan met de data. Daarnaast wil ik mijn scriptiegroep en medestudenten bedanken voor de professionele en persoonlijke steun tijdens dit schrijfproces.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Milou van Tongeren

Rotterdam, 29 juni 2025

Empathie als sleutel in de relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid bij kinderen

Sociale afwijzing is een ingrijpende ervaring die iedereen op een bepaald moment in zijn leven meemaakt, of het nu gaat om buitensluiting op het schoolplein of afwijzing door vrienden. In Nederland geeft 14% van de kinderen aan zich wel eens sociaal afgewezen te voelen (Menting et al., 2010). Sociale afwijzing houdt in dat iemand wordt buitengesloten van sociale relaties of groepen. Dit fenomeen vormt daarmee een directe bedreiging voor een fundamentele menselijke behoefte: het gevoel ergens bij te horen (Leary, 2010). Deze behoefte aan verbondenheid vormt een van de basiselementen van het psychologisch welzijn (Baumeister & Leary, 1995). Het is dan ook niet verrassend dat het niet vervullen van deze behoefte negatieve gevolgen kan hebben. Sociale afwijzing kan mogelijk niet alleen leiden tot langdurige emotionele problemen, zoals angst en depressie (Belsky et al., 2007). Gedragmatig vergroot het in sommige gevallen ook agressie en verkleint het de zelfregulatie, oftewel het vermogen om impulsen te beheersen (DeWall et al., 2008; DeWall et al., 2010).

Toch reageren kinderen verschillend op sociale afwijzing (Çardak et al., 2012). Deze verschillen kunnen deels worden verklaard door sociale afwijzingsgevoeligheid: een persoonlijkheidskenmerk waarbij iemand sneller afwijzing verwacht, hier intenser op reageert en negatieve gevoelens langer vasthoudt (Rowe et al., 2014). Kinderen met een hoge mate van sociale afwijzingsgevoeligheid lopen daarmee een groter risico op internaliserende problemen zoals depressie en angstklachten. Deze gevoeligheid lijkt met name toe te nemen in de overgangsfase van kindertijd naar adolescentie (ca. 9-14 jaar), een periode waarin processen zoals sociale vergelijking en identiteitsvorming versterkt lijken te worden (Crone et al., 2020; Ragelienė, 2016). Het is daarom van belang te onderzoeken welke kinderen in deze ontwikkelingsfase sociale afwijzingsgevoeligheid ontwikkelen, om tijdige en gerichte ondersteuning mogelijk te maken. De huidige studie sluit hierop aan door te onderzoeken in hoeverre ouderlijke sensitiviteit (het sensitief en ondersteunend reageren van ouders) een rol speelt in het ontstaan van sociale afwijzingsgevoeligheid op 9- tot 14-jarige leeftijd. Daarnaast wordt nagegaan of kinderlijke empathie deze relatie mogelijk versterkt.

Ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid van kinderen

Een factor die van invloed kan zijn op de gevoeligheid voor sociale afwijzing is de omgeving waarin een kind opgroeit. Binnen deze omgeving speelt ouderlijke sensitiviteit een belangrijke rol (Seifer & Schiller, 1995). De hechtingstheorie biedt een theoretisch kader

waarin deze relatie tussen omgeving en sociale afwijzingsgevoeligheid mogelijk verklaard kan worden. Volgens deze theorie vormt een veilige hechtingsrelatie de basis voor het emotionele welzijn en het vertrouwen van een kind in sociale situaties. Sensitieve ouders herkennen en begrijpen de behoeften van hun kind en bieden passende emotionele steun, waardoor het kind zich geaccepteerd en veilig voelt (Seifer & Schiller, 1995). Dit gevoel van veiligheid bevordert een stabiele hechtingsrelatie, wat niet alleen het welzijn ondersteunt, maar ook de kans verkleint dat een kind intens reageert op sociale afwijzing (Çardak et al., 2012; Salo et al., 2022). Bovendien helpen ouders sociale situaties minder dreigend te maken door op een sensitieve manier te reageren op signalen van hun kind (Bailes et al., 2024; Çardak et al., 2012; Ibrahim et al., 2015; Salo et al., 2022).

Daarnaast bevorderen sensitieve ouders sociale vaardigheden en zelfregulatie van hun kinderen, wat de gevoeligheid voor sociale afwijzing kan verminderen (Foley et al., 2024). Door hun gevoeligheid en responsiviteit helpen ouders hun kinderen om effectief te communiceren, emoties te reguleren en zelfstandig te handelen. Deze vaardigheden vormen de basis voor gezonde sociale relaties, waardoor kinderen veerkrachtiger kunnen worden en mogelijk minder kwetsbaar zijn voor de negatieve gevolgen van sociale afwijzing (Foley et al., 2024). Bovendien bevordert ouderlijke sensitiviteit zowel de emotieregulatie als de sociale interpretatievaardigheden van kinderen (Bailes et al., 2024; Schriber & Guyer, 2015). Hierdoor kunnen kinderen sociale afwijzing realistischer inschatten en reageren ze minder snel met vijandig gedrag wanneer zij sociaal afgewezen worden. Een gebrek aan ouderlijke sensitiviteit kan daarentegen leiden tot een verhoogde waarneming van sociale dreiging en kan daarmee de gevoeligheid voor sociale afwijzing vergroten (Rowe et al., 2014).

Hoewel eerder onderzoek bij adolescenten (vanaf ca. 14 jaar) en volwassenen een samenhang tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid liet zien, is deze relatie bij 9- tot 14-jarigen nog onderbelicht (Çardak et al., 2012; Ibrahim et al., 2015). In deze periode nemen sociale vergelijkingen met leeftijdsgenoten toe, wat de kwetsbaarheid voor sociale afwijzing kan vergroten (Crone et al., 2020; Salo et al., 2022). Daarnaast staat het vormen van een eigen identiteit centraal in deze periode; jonge adolescenten ontwikkelen deze grotendeels door zichzelf te spiegelen aan anderen in hun omgeving (Ragelienè, 2016). Hierdoor is de leeftijdsgroep van 9 tot 14 jaar bijzonder geschikt om te onderzoeken hoe ouderlijke sensitiviteit samenhangt met sociale afwijzingsgevoeligheid. De huidige studie richt zich om deze reden op ouderlijke sensitiviteit als voorspeller van sociale afwijzingsgevoeligheid bij kinderen in deze ontwikkelingsfase (9-14 jaar).

Empathie als moderator tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid van het kind

Hoewel ouderlijke sensitiviteit een belangrijke rol speelt, is dit niet de enige bepalende factor voor het ontwikkelen van sociale afwijzingsgevoeligheid bij kinderen (Foley et al., 2024; Salo et al., 2022). Ook individuele eigenschappen, zoals empathie, kunnen beïnvloeden hoe kinderen met sociale afwijzing omgaan (Chau et al., 2024; Tan et al., 2023). Empathie verwijst naar het vermogen om de gevoelens van anderen te begrijpen en er gepast op te reageren (Foley et al., 2024; Tan et al., 2023). Kinderen met een hoog empathisch vermogen ervaren de emoties van anderen vaak intens en nemen deze persoonlijk op. Vooral wanneer deze empathie gepaard gaat met *personal distress* (het zelf geraakt worden door het leed van anderen) kunnen kinderen sociale afwijzing als bijzonder pijnlijk en bedreigend ervaren. Dit vergroot hun kwetsbaarheid voor internaliserende problemen zoals angst en depressie (Tan et al., 2023; Viding et al., 2012). Aanvullend hierop bleek uit recent onderzoek dat kinderen met weinig empathie juist minder gevoelig lijken te zijn voor sociale afwijzing (Chau et al., 2024). Dit wordt onder andere verklaard door hun vroege temperament van onverschrokkenheid en verminderde sociale affiliatie (behoefte om contact aan te gaan). Hierdoor kunnen zij minder angstig en emotioneel reageren op negatieve sociale signalen zoals afwijzing (Chau et al., 2024), wat hen beter bestand maakt tegen de negatieve gevolgen ervan. In dit verband fungeert een hoge mate van empathie als risicofactor voor een hoge sociale afwijzingsgevoeligheid.

Tegelijkertijd blijkt dat een hoge empathie kinderen juist weerbaarder kan maken tegen gevoeligheid voor sociale afwijzing, mits zij opgroeien in een warme, sensitieve opvoedomgeving (van der Graaff et al., 2012). Wanneer empathische kinderen namelijk opgroeien met responsieve en steunende ouders, kunnen zij deze steun mogelijk beter herkennen, benutten en internaliseren (eigen maken). Hierdoor zouden zij juist minder kwetsbaar kunnen zijn voor de negatieve gevolgen van sociale afwijzing doordat zij meer baat hebben bij de positieve effecten van ouderlijke sensitiviteit (van der Graaff et al., 2012). Dit suggereert dat empathie mogelijk de positieve relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid kan versterken.

Eerder onderzoek ondersteunt deze aanname (Cui et al., 2022; Tone & Tully, 2014; van der Graaff et al., 2012). Zo toonden van der Graaff et al. (2012), in een longitudinale studie onder 14- tot 15-jarigen, aan dat empathische adolescenten minder agressie en probleemgedrag vertoonden wanneer zij ouderlijke steun ervaarden. Adolescenten met een lager empathisch vermogen profiteerden daarentegen minder van deze steun (van der Graaff

et al., 2012). Dit wijst op een mogelijk modererend effect van empathie op de relatie tussen ouderlijke steun en psychosociaal functioneren. Of deze samenhang ook geldt voor jongere kinderen, is echter nog onduidelijk. In de overgang van middenkindertijd (9-11 jaar) naar vroege adolescentie (12-14 jaar) zijn processen als emotieregulatie, sociale vergelijking en identiteitsvorming nog volop in ontwikkeling (Crone et al., 2020; Ragelienė, 2016). Dat maakt het aannemelijk dat de relatie tussen empathie, ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid in deze levensfase anders verloopt dan bij adolescenten.

Een studie die zich daarentegen richtte op een jongere leeftijdsgroep (9-12 jaar) bevestigde eveneens de rol van empathie als mogelijke moderator tussen sociale angst en een sensitieve omgeving (Cui et al., 2022). Cui et al. (2022) rapporteerden dat empathische kinderen minder sociale angst ervaarden in een sensitieve opvoedingsomgeving, maar meer angst lieten zien in een minder sensitieve context. Deze studie maakte echter gebruik van een cross-sectioneel design, waardoor geen uitspraken konden worden gedaan over causale of tijdsafhankelijke effecten (Field, 2018).

Het theoretische model van Tone & Tully (2014) biedt, aanvullend op deze studies, een conceptueel kader (Cui et al., 2022; van der Graaff et al., 2012). Empathie kan in dit kader, onder bepaalde omstandigheden, zoals in een negatieve opvoedingsomgeving, het risico op internaliserende problemen (angst of schuldgevoelens) vergroten. Tone en Tully (2014) beschrijven hoe empathie lijkt te interacteren met genetische en omgevingsfactoren, en zo mogelijk bijdraagt aan het vergroten of verkleinen van deze problemen. Echter, directe empirische toetsing van een modererend effect ontbrak in hun onderzoek (Tone & Tully, 2014). Hoewel deze studies waardevolle inzichten bieden, blijft longitudinaal onderzoek in de middenkindertijd en vroege adolescentie onderbelicht (Cui et al., 2022; Tone & Tully, 2014; van der Graaff et al., 2012). Om dit hiaat in de literatuur op te vullen, onderzoekt de huidige studie de longitudinale relatie tussen ouderlijke sensitiviteit (9–11 jaar) en sociale afwijzingsgevoeligheid (12–14 jaar), en of empathie hierin een versterkend effect heeft.

De huidige studie

Deze studie onderzoekt in hoeverre ouderlijke sensitiviteit sociale afwijzingsgevoeligheid voorspelt bij kinderen van 9 tot 14 jaar, en of empathie hierin een versterkende rol speelt. Dit onderzoek bouwt voort op het werk van Van der Graaff et al. (2012), maar richt zich op een jongere en bredere doelgroep (9-14 jaar), die onder andere door sociale vergelijking gevoeliger lijkt te zijn voor sociale afwijzing (Crone et al., 2020). De huidige studie maakt hierbij gebruik van een longitudinaal *design* waardoor niet alleen

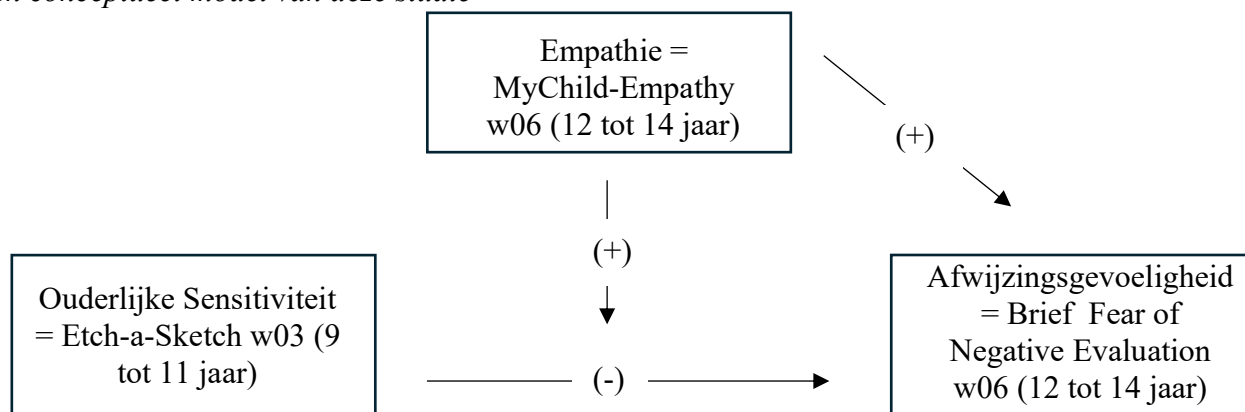
verbanden tussen variabelen kunnen worden vastgesteld, maar ook ontwikkelingen en mogelijke causale relaties over tijd kunnen worden onderzocht (Field, 2018). Aangezien longitudinale studies binnen dit domein schaars zijn vanwege praktische en financiële beperkingen (Thomas, 2022), levert deze aanpak een waardevolle bijdrage. Deze studie levert daarmee niet alleen een aanvulling op de cross-sectionele bevindingen van Cui et al. (2022), maar biedt ook een empirische toets van theoretische aannames (Tone & Tully, 2014). Op deze manier draagt deze studie wetenschappelijk bij aan een verdiept begrip van hoe persoonskenmerken en omgevingsinvloeden, op de lange termijn, gezamenlijk bijdragen aan sociale kwetsbaarheid in de kindertijd.

Naast de wetenschappelijke relevantie laat ook de maatschappelijke dimensie zien waarom dit onderzoek van belang is. Maatschappelijk gezien biedt inzicht in de relatie tussen sociale afwijzingsgevoeligheid, ouderlijke sensitiviteit en empathie aanknopingspunten voor interventies die sociale veerkracht bij kinderen kunnen versterken. Wanneer bekend is welke kinderen extra kwetsbaar zijn voor sociale afwijzing, en welke opvoedkundige factoren hierin bescherming kunnen bieden, kunnen opvoeders, leerkrachten en beleidsmakers effectiever inspelen op de behoeften van deze kinderen. Dit onderzoek levert daarmee een concrete bijdrage aan onderbouwing van preventiebeleid en opvoedondersteuning, met als doel het bevorderen van veerkracht, sociaal welzijn en het mogelijk verminderen van sociale angst bij jonge adolescenten. Dit kan bijdragen aan het terugdringen van gevoelens van sociale afwijzing. De hypothesen van deze studies worden weergegeven in het conceptuele model van **Figuur 1**.

De eerste hypothese (H1) stelt dat een hogere ouderlijke sensitiviteit op 9- tot 11-jarige leeftijd samenhangt met een lagere sociale afwijzingsgevoeligheid op 12- tot 14-jarige leeftijd (cf., Bailes et al., 2024; Çardak et al., 2012; Ibrahim et al., 2015). De tweede hypothese (H2) stelt dat een hoge mate van empathie op 12- tot 14-jarige leeftijd gepaard gaat met een grotere gevoeligheid voor sociale afwijzing op 12- tot 14-jarige leeftijd (cf., Chau et al., 2024; Foley et al., 2024; Tan et al., 2023; Viding et al., 2012). Tot slot stelt de derde hypothese (H3) dat een hogere empathie de negatieve relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid versterkt. Bij kinderen met een hoger empathisch vermogen wordt verwacht dat de positieve invloed van een sensitieve opvoeding sterker is, waardoor zij minder gevoelig zijn voor sociale afwijzing (cf., Cui et al., 2022; Tone & Tully, 2014; van der Graaff et al., 2012).

Figuur 1

Een conceptueel model van deze studie

Noot. Dit figuur laat de verschillende hypothesen van deze studie zien in een pijlenmodel, waarbij de plustekens staan voor een positieve relatie en de mintekens staan voor een negatieve relatie. In dit pijlenmodel is empathie de moderator.

Methode

Procedure en participanten

Dit kwantitatieve onderzoek maakt gebruik van data afkomstig uit de longitudinale tweelingstudie 'Leiden Consortium on Individual Development' (L-CID), waarin twee cohorten zijn opgenomen: een cohort voor de vroege kindertijd (3-9 jaar) en een voor de middenkindertijd (12-14 jaar), met in totaal zes meetmomenten (Crone et al., 2020). Het L-CID project heeft als doel te onderzoeken hoe het komt dat sommige kinderen moeiteloos ontwikkelen, terwijl anderen meer uitdagingen ervaren. Dit werd gemeten aan de hand van gedrags- en breinonderzoek (Crone et al., 2020). Door gebruik te maken van een tweelingdesign kunnen zowel genetische als omgevingsfactoren met elkaar vergeleken worden. De participanten zijn geselecteerd uit gemeentelijke basisregistraties in West-Nederland. Inclusiecriteria waren: tweelingen van hetzelfde geslacht, voldoende Nederlandse taalvaardigheid bij ouders, en een Europese geboortachtergrond van zowel ouders als grootouders. Kinderen met cognitieve of lichamelijke beperkingen, psychische stoornissen, chronische ziekten of een Intelligentie Quotient (IQ) lager dan 70 werden uitgesloten.

Gezinnen ontvingen een uitnodigingsbrief met een informatiebrochure. Na een telefonische follow-up werden geïnteresseerde gezinnen, die aan de criteria voldeden, uitgenodigd voor een eerste huisbezoek. Ouders ontvingen een financiële vergoeding (€60 voor huisbezoeken, €80 voor laboratoriumbezoeken) en kinderen kregen jaarlijkse cadeaus. Daarnaast werden deelnemers op de hoogte gehouden van de onderzoeksresultaten via

nieuwsbrieven. In totaal werden 871 gezinnen uitgenodigd, waarvan er 225 gezinnen deelnamen aan de studie. Deelnemers gaven schriftelijke geïnformeerde toestemming, waarbij ze werden geïnformeerd over vrijwilligheid, anonimiteit en vertrouwelijkheid (Euser et al., 2016). Het middenkindertijd-cohort (7-14 jaar) van het LCID-project bevatte oorspronkelijk 257 kinderen en hun ouders (Crone et al., 2020).

Vanwege uitval van een aantal kinderen na *wave* 1 en 2, maakte het huidige onderzoek gebruik van een steekproef van 227 kinderen (Gemiddelde leeftijd = 11.36 jaar, $SD = 0.73$) en hun ouders uit *wave* 3 (W03; 9-11 jaar) van het L-CID-project, van wie 160 kinderen ook deelnamen aan *wave* 6 (W06; 12-14 jaar). Hoewel het verschilde welke ouder meestal meeging naar het onderzoek, was dit in 91% van de gevallen de moeder van de tweelingen.

In deze steekproef werden enkel één van de kinderen van het tweelingpaar meegenomen om afhankelijkheid binnen tweelingparen te voorkomen. De data zijn verzameld via gestructureerde gedragsobservaties en gestandaardiseerde vragenlijsten ingevuld door zowel ouders als kinderen (Crone et al., 2020). In **Tabel 1** staan de demografische gegevens van de participanten in *wave* drie (9-11 jaar) en zes (12-14 jaar).

Tabel 1

Demografische kenmerken van de participanten, uitgesplitst naar leeftijdsgroep: W03 (9-11 jaar) en W06 (12-14 jaar)

	W03 (9-11 jaar)	W06 (12-14 jaar)
<i>N</i>	227	160
Jongens	48%	47%
Gemiddelde leeftijd (SD)	9.97 (.68)	13.34 (.80)
kinderen		
Leeftijd range	8.97 - 11.67	11.98 – 15.10
Gemiddelde IQ (SD)	104.41 (11.94)	104.97 (12.22)
IQ range	75 - 137.50	75 – 137.50

Noot. Deze tabel toont demografische kenmerken van de participanten. Variabelen omvatten *N* aantal participanten, *SD* standaarddeviatie, *IQ* Intelligentie Quotient gebaseerd op de WISC-afname in *wave* 1: subtests ‘blokpatronen’ en ‘gelijkenissen’.

Meetinstrumenten

Brief Fear of Negative Evaluation Scale (BFNE)

Om sociale afwijzingsgevoeligheid te meten werd de *Brief Fear of Negative Evaluation* (BFNE) afgenomen. De korte versie van oorspronkelijke schaal van Watson & Friend (1969) meet in hoeverre kinderen zich zorgen maken over de mening van anderen. Deze vragenlijst werd ingevuld door kinderen tussen de 12 en 14 jaar (Wave 06) en bevatte 12 items. De antwoorden werden gegeven op een vijfpuntsschaal (1 = ‘helemaal niet kenmerkend voor mij’, 5 = ‘extreem kenmerkend voor mij’). Een hoge score op de BFNE wees op een hoge mate van sociale afwijzingsgevoeligheid. Voorbeelditems zijn: ‘Ik maak me zorgen over wat voor indruk ik achterlaat’ en ‘Ik maak me vaak druk dat ik het verkeerde zal doen of zeggen’. Alle items van de vragenlijst zijn weergegeven in **Bijlage A, Tabel 1**. De betrouwbaarheid van de subschaal (Cronbach’s alpha) werd berekend over alle 12 items om te controleren of de schaal intern consistent was en een stabiele meting van empathie biedt. Hoe hoger de Cronbach’s alpha, hoe consistentere de vragenlijst is (van Heijst, 2021). Een alfa van .7 of hoger werd als aanvaardbaar beschouwd, omdat dit doorgaans wordt gezien als een minimale grens voor voldoende interne consistentie bij psychologische metingen (van Heijst, 2021). De BFNE bleek in eerdere studies een hoge betrouwbaarheid te hebben, met een oorspronkelijke Cronbach’s alpha van .90 (Leary, 1983). In de huidige studie werd een vergelijkbare Cronbach’s alpha van was $\alpha = .97$ gevonden, wat wijst op een goede interne consistentie (van Heijst, 2021). Voor de scores van de BFNE werd er een gemiddelde score per deelnemer berekend. Deze scores werden hierna gestandaardiseerd (z-scores) om deze beter te kunnen interpreteren in de komende analyses.

Etch-a-Sketch

Om ouderlijke sensitiviteit van de ouders van de kinderen te meten werd de Etch-a-Sketch taak afgenomen. Dit instrument meet ouderlijke sensitiviteit via een tekenopdracht tussen ouder en kind. Samen bedienden zij een Etch-a-Sketch (tekenbord met draaiknoppen), waarbij ze in vijf minuten meerdere ontwerpen moesten natekenen. Het instrument werd afgenomen bij ouders en hun kinderen van 9 tot 11 jaar. De ouder bediende de ene knop, en het kind de andere. De ouder en het kind konden afzonderlijk alleen horizontale of verticale lijnen tekenen, waardoor samenwerking vereist was voor diagonale lijnen (Cents et al., 2014). De ouder-kindinteracties werden gefilmd en gecodeerd door getrainde beoordelaars aan de hand van een gestandaardiseerd coderingsprotocol (Cents et al., 2014).

Het meetinstrument gebruikt twee schalen: *Supportive Presence* en *Intrusiveness*. *Supportive Presence* meet de mate van positieve emotionele steun en aanmoediging van de ouder: een hoge score op deze schaal duidt op een hoge ouderlijke sensitiviteit. *Intrusiveness*

meet de mate van verstoring van de autonomie van het kind door de ouder, waarbij een hoge score op deze schaal wijst op lage ouderlijke sensitiviteit (Cents et al., 2014). Deze schaal werd eerst gehercodeerd om de analyse te kunnen uitvoeren. Hierbij werd de negatief geformuleerde schaal omgekeerd gescoord zodat een hogere score op de Etch-a-Sketch taak duidde op een hogere score van ouderlijke sensitiviteit. Beide schalen werden beoordeeld op een zevenpuntsschaal (*Supportive presence*: 1 = 'Ouder biedt helemaal geen steun', 7 = 'Ouder biedt vaardige en constante steun'; *Intrusiveness*: 1 = 'Ouder geeft het kind voldoende tijd om zelf te verkennen', 7 = 'Ouder is zeer intrusief') (Euser et al., 2016). De schalen correleerden significant met elkaar ($r = .65, p < .01$) en werden gecombineerd tot één gemiddelde score voor ouderlijke sensitiviteit. Deze werd vervolgens gestandaardiseerd om de score beter te kunnen interpreteren tijdens de analyses.

My Child

Om empathie van de kinderen (van 12 tot 14 jaar) te meten, vulden hun ouders de MyChild-vragenlijst in. Deze gestandaardiseerde vragenlijst meet geweten en geïnternaliseerde naleving bij kinderen (Kochanska, 1995). De vragenlijst bestaat uit 100 items verdeeld over 10 subschalen, waarvan in het huidige onderzoek specifiek gebruik werd gemaakt van de subschaal '*Empatic, Prosocial Response to another's distress*'. Deze subschaal meet de empathische neigingen en moreel gedrag van een kind volgens de ouder en bestaat uit 13 items. De vragenlijst werd in deze studie ingevuld door de primaire ouder (ouder die het meeste tijd met het kind spendeert), die elk item beoordeelden op een vijf puntsschaal (1 = onwaar; 5 = waar). Een hogere score duidde op een hogere inschatting van de empathie van het kind. Voorbeelditems zijn: 'Mijn kind probeert iemand die van streek is of bang is te troosten/gerust te stellen' en 'Mijn kind merkt snel op hoe anderen zich voelen'. Alle items van de vragenlijst zijn weergegeven in **Bijlage A, Tabel 2**. Voor de analyse werden de scores per item berekend, waarbij drie items gehercodeerd werden. Hierbij werden negatief geformuleerde items omgekeerd gescoord zodat een hogere score op de MyChild-vragenlijst duidde op een hogere score van empathie van het kind.

De betrouwbaarheid van de subschaal (Cronbach's alpha) werd berekend over alle 13 items om te controleren of de schaal intern consistent was en een stabiele meting van empathie biedt. De betrouwbaarheid van de schaal was goed ($\alpha = .75$). Geen enkel item verhoogde de betrouwbaarheid wanneer verwijderd. Voor de scores van de MyChild-vragenlijst werd er een gemiddelde score per deelnemer berekend. Deze scores werden hierna gestandaardiseerd om deze beter te kunnen interpreteren in de komende analyses.

Analyseplan

Voorafgaand aan het toetsen van de drie hypothesen werd de dataset gecontroleerd op *outliers* (afwijkende waarden ten opzichte van de rest van de data) en missende data. In de analyse werd een boxplot gebruikt om *outliers* te identificeren en te beoordelen of deze behouden of verwijderd moesten worden. Buiten de uitlopers van de boxplot werden waarden gemarkeerd als *outliers*: milde *outliers* lagen tussen 1,5 en 3 keer de Interkwartielafstand (IQR) van de box af en extreme *outliers* lagen verder dan 3 keer de IQR van de box af. Deze waarden werden vervolgens beoordeeld op plausibiliteit: wanneer het ging om onmogelijke of duidelijk foutieve scores, zoals een typefout, werden ze verwijderd. Indien de waarde echter binnen een realistisch bereik viel en waarschijnlijk het gevolg was van natuurlijke spreiding in de data, werd deze behouden.

Bij meer dan 5% missende data werd, om vertekening te voorkomen en de statistische power te behouden, een *multiple imputation* uitgevoerd (Jakobsen et al., 2017). Dit is een methode waarbij meerdere mogelijke datasets worden gegenereerd. Op basis van de verdeling van beschikbare data worden deze missende waarden ingevuld (Rubin, 1987). Deze benadering houdt rekening met de onzekerheid die gepaard gaat met het imputeren van missende waarden en leidt tot robuustere schattingen dan enkelvoudige methoden zoals ‘gemiddelde vervanging’ (Rubin, 1987).

Vervolgens werd de data gecontroleerd op assumpties voor een moderatieanalyse. Allereerst werd de normaliteit gecontroleerd door middel van een Q-Q plot, waarbij werd beoordeeld of de punten langs de normaliteitslijn lagen. Wanneer de punten langs deze lijn lagen werd er aan deze assumptie voldaan (Field, 2018). Bovendien werden er om normaliteit van de data te bevestigen histogrammen gemaakt per variabele. De afwezigheid van multicollineariteit werd vastgesteld door het berekenen van de *Variance Inflation Factor* (VIF) en Tolerance-waarden: VIF-waarden onder de 10 en Tolerance boven de 0,1 wezen op afwezigheid van sterk samenhangende voorspellers. Om de aannames van lineariteit en homoscedasticiteit te toetsen, werd een foutendistributieplot gegenereerd. Wanneer de punten daarin willekeurig verspreid lagen rond het nulpunt werd aangenomen dat de relatie tussen de voorspellers en de uitkomst lineair was en dat de residuen gelijk verdeeld waren (Field, 2018). Indien bleek dat aan de assumpties van normaliteit of homoscedasticiteit niet werd voldaan, werd bootstrapping overwogen om de robuustheid van de resultaten te waarborgen.

Ter beschrijving van de steekproef en hoofdvariabelen werd voorafgaand aan de analyses een correlatiematrix opgesteld met gemiddelden, standaarddeviaties en Pearson-correlaties. Na deze voorbereidende stappen werden de hypothesen getoetst aan de hand van

statistische analyses, uitgevoerd in SPSS versie 29 (IBM Corp., 2022). Voor het toetsen van de drie onderzoeksvragen werd een moderatieanalyse uitgevoerd met sociale afwijzingsgevoeligheid als uitkomstvariabele. In het regressiemodel werden ouderlijke sensitiviteit (X), empathie (M) en de interactieterm tussen beide (X*M) opgenomen als voorspellers. Alle variabelen werden vooraf gestandaardiseerd om de interpretatie van de coëfficiënten te vergemakkelijken.

Voor hypothese 1 werd een significant hoofdeffect van ouderlijke sensitiviteit ($p < .05$) geïnterpreteerd als aanwijzing dat hogere ouderlijke sensitiviteit op 9- tot 11-jarige leeftijd samenhangt met lagere sociale afwijzingsgevoeligheid op 12- tot 14-jarige leeftijd. Hypothese 2 veronderstelde een hoofdeffect van empathie. Een significant verband zou erop wijzen dat kinderen met een hoger empathisch vermogen gevoeliger lijken te zijn voor sociale afwijzing. Tot slot werd voor hypothese 3 onderzocht of het interactie-effect tussen ouderlijke sensitiviteit en empathie significant was. Wanneer dit effect significant was, werd het geïnterpreteerd als een modererend effect, waarbij het verband tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid afhankelijk is van het empathieniveau van het kind. Indien significant ($p < .05$), werden *simple slope analyses* uitgevoerd om te bepalen hoe de relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid verschilde bij lage, gemiddelde en hoge niveaus van empathie van het kind. De effectgroottes werden indien significant geïnterpreteerd op basis van Pearson's r : $r = .10 - .29$ duidde op een zwak effect; $r = .30 - .49$ duidde op een matig effect; $r \geq .50$ duidde op een sterk effect (Field, 2018).

Resultaten

Outliers, assumpties en beschrijvende statistieken

Voorafgaand aan de hoofdanalyses werd de dataset gecontroleerd op *outliers*, ontbrekende waarden en mogelijke schendingen van statistische assumpties. Binnen de MyChild-vragenlijst werden drie datapunten geïdentificeerd als milde outliers: zij lagen meer dan 1,5 keer de interkwartielafstand (IQR) onder de ondergrens van de boxplot. Een nadere controle wees echter uit dat deze lage scores inhoudelijk plausibel waren en niet het gevolg leken van invoerfouten of onbetrouwbare responsen. De scores waren weliswaar laag, maar toonden interne consistentie en leken systematisch ingevuld. Daarom is besloten deze datapunten te behouden en mee te nemen in de verdere analyses. Voor de andere variabelen, namelijk de Etch-a-Sketch-scores en de BFNE-scores, werden geen *outliers* gedetecteerd. De bijbehorende boxplots die deze bevindingen illustreren, zijn opgenomen in **Bijlage A, Figuur**

1A, 1B en 1C.

Bij controle op ontbrekende waarden bleek dat er sprake was van substantiële missende data binnen alle drie de hoofdvariabelen. Van de totale steekproef ($N = 227$) ontbraken gegevens voor 74 deelnemers bij de Etch-a-Sketch, voor 115 bij de BFNE en voor 101 bij de MyChild-vragenlijst. Het aandeel missende waarden overschrijdt de gebruikelijke grens van 5%, zoals voorgesteld door Jakobsen et al. (2017). Om verlies van statistische power en mogelijke *bias* te beperken, is gebruik gemaakt van *multiple imputation* (MI). Hierbij zijn voor de analyses vijf datasets gegenereerd en gepoold volgens de standaardprocedures in SPSS (IBM Corp., 2022). Na het imputeren van de dataset bleven er 187 participanten over waarvan de data geanalyseerd konden worden (**Bijlage A, Tabel 3**). De overige participanten beschikten over onvoldoende data om opgenomen te worden in het imputatieproces.

Vervolgens zijn de assumpties voor een moderatie-analyse gecontroleerd. De assumpties van lineariteit en homoscedasticiteit werden visueel beoordeeld aan de hand van een *scatterplot* van de gestandaardiseerde residuen en de voorspelde waarden. Hieruit bleek dat de residuen willekeurig verspreid waren, wat duidt op een lineair verband en gelijke variantie van de residuen (**Bijlage A, Figuur 2**). Daarnaast werd multicollineariteit uitgesloten als mogelijke verstoringende factor. De *Variance Inflation Factor* (VIF) was 1.006 en de Tolerance-waarde bedroeg .994, wat ruim binnen de aanvaarde grenzen ligt ($VIF < 10$; $Tolerance > .10$). Dit wijst erop dat de voorspellers in het model niet sterk met elkaar correleren en dat de regressiecoëfficiënten betrouwbaar kunnen worden geïnterpreteerd (Field, 2018). Wat betreft de normaliteit van de residuen, gaven histogrammen van elke variabele in de geïmputeerde datasets een redelijke benadering van een normale verdeling (**Bijlage A, Figuur 3A, 3B en 3C**). Bovendien werd het aannemen van deze assumptie nog bevestigd door een Q-Q-plot waarbij de punten van de variabelen langs de normaliteitslijn lagen (**Bijlage A, Figuur 4A, 4B en 4C**). Voor het beschrijven van de steekproef en de belangrijkste variabelen werd voorafgaand aan de analyses een correlatiematrix gemaakt, waarin de gemiddelden, standaarddeviaties en Pearson-correlaties zijn weergegeven (**Tabel 2**).

Tabel 2 Beschrijvende statistieken en bivariate correlaties van de variabelen

Variabele	<i>M</i>	<i>SD</i>	1	2	3
1. Etch-a-Sketch (Ouderlijke sensitiviteit)	3.88	1.30	—	.120	.031

Variabele	<i>M</i>	<i>SD</i>	1	2	3
2. MyChild (Empathie)	2.78	0.57		—	.015
3. BFNE (Afwijzingsgevoeligheid)	2.38	0.97			—

Noot. Deze tabel toont de gepoolde gemiddelden (*M*), gepoolde standaarddeviaties (*SD*) en bivariate Pearson-correlaties tussen ouderlijke sensitiviteit (Etch-a-Sketch), empathie (MyChild) en sociale afwijzingsgevoeligheid (*Brief Fear of Negative Evaluation Scale*). Geen van de correlaties was statistisch significant. Indien van toepassing worden significante correlaties aangeduid met een sterretje (* $p < .05$, ** $p < .01$)

Tabel 3

Moderatieanalyse aan de hand van een lineaire regressieanalyse in SPSS

Voorspeller	β	<i>SE</i>	<i>t</i>	CI (95%)	<i>p</i>
Ouderlijke sensitiviteit	.04	.08	.38	[-.12, .18]	.706
Empathie van het kind	.02	.08	.16	[-.15, .18]	.877
Interactie	.02	.08	.24	[-.14, .18]	.809

Noot. Deze tabel toont de gepoolde resultaten van de moderatieanalyse, met ouderlijke sensitiviteit, empathie en hun interactie als voorspellers van afwijzingsgevoeligheid. De tabel rapporteert de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten (β), standaardfouten (*SE*), *t*-waarden, 95%-betrouwbaarheidsintervallen (CI) en *p*-waarden. Geen van de effecten was statistisch significant.

Hypothese 1: Ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid

Om Hypothese 1 te onderzoeken, namelijk dat een hogere ouderlijke sensitiviteit op de leeftijd van 9 tot 11 jaar samenhangt met een lagere sociale afwijzingsgevoeligheid op de leeftijd van 12 tot 14 jaar, werd een moderatie-analyse uitgevoerd (cf., Bailes et al., 2024; Çardak et al., 2012; Ibrahim et al., 2015). Hierbij werd onderzocht of ouderlijke sensitiviteit (gemeten met de Etch-a-Sketch-taak) verband houdt met sociale afwijzingsgevoeligheid bij kinderen (gemeten met de Brief Fear of Negative Evaluation Scale). Uit de moderatie-analyse bleek dat het hoofdeffect van ouderlijke sensitiviteit niet significant was, $\beta = 0.04$, $SE = 0.08$,

$t = 0.38, p = .706$ (**Tabel 3**). Dit betekent dat er in deze steekproef geen bewijs is dat hogere ouderlijke sensitiviteit op 9- tot 11-jarige leeftijd samenhangt met minder of meer sociale afwijzingsgevoeligheid bij kinderen van 12 tot 14-jaar. Deze bevinding is in tegenspraak met Hypothese 1, waarin werd verwacht dat hogere ouderlijke sensitiviteit samen zou hangen met lagere sociale afwijzingsgevoeligheid bij kinderen (Bailes et al., 2024; Çardak et al., 2012; Ibrahim et al., 2015).

Hypothese 2: empathie en sociale afwijzingsgevoeligheid

Hypothese 2 stelde dat een hoger empathisch vermogen op 12- tot 14-jarige leeftijd samenhangt met een lagere sociale afwijzingsgevoeligheid op 12- tot 14-jarige leeftijd (cf., Foley et al., 2024; Tan et al., 2023). Ook het hoofdeffect van empathie in het moderatiemodel was niet significant, $\beta = .02, SE = 0.08, t = .16, p = .877$ (**Tabel 3**). Dit betekent dat er in deze steekproef geen aanwijzingen zijn dat het niveau van empathie de mate van sociale afwijzingsgevoeligheid voorspelt. Deze bevinding ondersteunt hypothese 2 niet, waarin werd verwacht dat hogere empathie bij kinderen samen zou gaan met lagere niveaus van sociale afwijzingsgevoeligheid (Foley et al., 2024; Tan et al., 2023).

Hypothese 3: Empathie als moderator tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid

Hypothese 3 stelde dat empathie van het kinderen van 12- tot 14-jaar de negatieve relatie tussen ouderlijke sensitiviteit op 9- tot 11-jarige leeftijd en sociale afwijzingsgevoeligheid op 12- tot 14-jarige leeftijd zou versterken (cf., Cui et al., 2022; Tone & Tully, 2014; van der Graaff et al., 2012). Het moderatiemodel als geheel was niet significant, $F(3, 183) = 0.22, p = .875$. Ouderlijke sensitiviteit, empathie en hun interactie voorspelden gezamenlijk slechts 1,2% van de variantie in sociale afwijzingsgevoeligheid ($R^2 = .012$).

Bovendien was de interactieterm tussen ouderlijke sensitiviteit en empathie ook niet significant, $\beta = 0.02, SE = 0.08, t = 0.24, p = .809$ (**Tabel 3**). Dit betekent dat het niveau van empathie in deze steekproef geen invloed had op de sterkte of richting van de relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid. Met andere woorden, ongeacht het empathieniveau bleef de relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en afwijzingsgevoeligheid nagenoeg gelijk. De verandering in verklaarde variantie na toevoegen van de interactie was verwaarloosbaar ($\Delta R^2 = -.011$). De resultaten zijn in tegenspraak met Hypothese 3: ondanks

de verwachting dat empathie de beschermende rol van ouderlijke sensitiviteit zou versterken, is daar in deze steekproef geen bewijs voor gevonden (van der Graaff et al., 2012).

Discussie en conclusie

Dit onderzoek richtte zich op de vraag of ouderlijke sensitiviteit bij kinderen (9 tot 11 jaar) een voorspeller is van sociale afwijzingsgevoeligheid op latere leeftijd (12 tot 14 jaar), en of empathie hierbij een versterkende rol speelt. Op basis van eerdere literatuur werd verwacht dat hogere ouderlijke sensitiviteit beschermend zou werken tegen sociale afwijzingsgevoeligheid en dat empathie dit effect zou versterken (Çardak et al., 2012; Cui et al., 2022; Foley et al., 2024; Ibrahim et al., 2015; Tan et al., 2023; van der Graaff et al., 2012). De resultaten toonden echter geen significante verbanden, wat suggereert dat de relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid mogelijk complexer is dan eerder werd aangenomen. Hieronder zal per hypothese verder worden ingegaan op het uitblijven van significante effecten.

Ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid.

De eerste hypothese van deze studie stelde dat een hogere ouderlijke sensitiviteit op 9-11 jarige leeftijd samenhang met een lagere sociale afwijzingsgevoeligheid op 12-14-jarige leeftijd (Bailes et al., 2024; Çardak et al., 2012; Ibrahim et al., 2015). Uit de analyses bleek echter geen significant verband, wat betekent dat er geen bewijs is dat een hogere ouderlijke sensitiviteit kan leiden tot een lagere sociale afwijzingsgevoeligheid.

Een mogelijke verklaring voor het uitblijven van dit effect ligt wellicht in de aard van de ouder die werd betrokken bij de meting. In circa 90% van de gevallen was dit in het LCID-project meestal de moeder. Hoewel moederlijke sensitiviteit vaak centraal staat in onderzoek, suggereert literatuur dat juist vaderlijke opvoedstijl sterker samenhangt met sociale afwijzingsgevoeligheid bij adolescenten (Khaleque et al., 2019). Met name wanneer deze stijl wordt gekenmerkt door psychologische controle en afwijzing (Khaleque et al., 2019). Uit de cross-sectionele studie van Khaleque et al. (2019) bleek dat vooral deze gedragingen van vaders verband hielden met verhoogde sociale afwijzingsgevoeligheid bij adolescenten. Daarentegen hadden moederlijke gedragingen geen significant verband met deze gevoeligheid voor sociale afwijzing bij deze doelgroep.

De dominantie van moeders in de steekproef van het huidige onderzoek kan hebben bijgedragen aan het ontbreken van een effect. Toekomstig onderzoek zou daarom baat hebben bij het afzonderlijk in kaart brengen van moederlijke en vaderlijke opvoedgedragingen. Dit

heeft ook praktische implicaties, aangezien veel opvoedinterventies zich vooral op moeders richten, terwijl het actief betrekken van vaders essentieel lijkt voor het verminderen van sociale afwijzingsgevoeligheid bij kinderen (Khaleque et al., 2019). Opvoedprogramma's zouden vaders dan ook nadrukkelijk moeten meenemen om effectief bij te dragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Een andere mogelijke verklaring voor het uitblijven van een significante relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid is dat het niet zozeer het ontbreken van ouderlijke sensitiviteit is dat problematisch is, maar juist wellicht de aanwezigheid van negatieve opvoedpraktijken zoals psychologische controle en ouderlijke dominantie. Uit longitudinaal onderzoek bleek dat dergelijke negatieve praktijken een sterkere voorspeller zijn van sociale afwijzingsgevoeligheid dan het ontbreken van positieve gedragingen als sensitiviteit (Rowe et al., 2014). In dit licht zouden opvoedinterventies zich niet alleen moeten richten op het stimuleren van sensitiviteit, maar ook actief inzetten op het verminderen van schadelijke opvoedpraktijken (zoals overmatige ouderlijke controle). Programma's die bijvoorbeeld negatief controlegericht gedrag bij moeders verminderen, zoals *Parent-Child Interaction Therapy*, hebben al effectiviteit aangetoond in het terugdringen van sociale angst op latere leeftijd (Lewis-Morrarty et al., 2012). Als ouders leren het verschil te herkennen tussen steun en controle, kunnen zij effectiever bijdragen aan de ontwikkeling van emotionele veerkracht en sociale competentie bij hun kinderen (Urone et al., 2024).

Bovendien werd ouderlijke sensitiviteit slechts op één moment in de tijd en via één specifieke ouder-kindtaak gemeten. Hoewel deze taak als betrouwbaar wordt beschouwd, is het de vraag in hoeverre de resultaten representatief zijn voor het alledaagse opvoedgedrag van ouders (Cents et al., 2014). Het feit dat de meting slechts een momentopname betrof, kan de significantie van de bevindingen beperken. Daarnaast vond de observatie van het gedrag plaats in een beperkte context. Dit kan ook de generaliseerbaarheid van de resultaten naar bredere opvoedpraktijken verminderen. Voor toekomstig onderzoek wordt daarom aanbevolen om ook beoordelingen door kind, leerkracht en leeftijdsgenoten op te nemen om een rijker, multidimensionaal beeld van het kind te verkrijgen (Tobia et al., 2018).

Empathie en sociale afwijzingsgevoeligheid

De tweede hypothese suggereerde dat een hoge mate van empathie op 12- tot 14-jarige leeftijd gepaard ging met een grotere gevoeligheid voor sociale afwijzing op dezelfde leeftijd (Foley et al., 2024; Tan et al., 2023; Viding et al., 2012). De derde hypothese veronderstelde bovendien dat empathie de beschermende relatie tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale

afwijzingsgevoeligheid zou versterken (Cui et al., 2022; Tone & Tully, 2014; van der Graaff et al., 2012). De resultaten van deze studie boden echter geen ondersteuning voor beide hypothesen. Dit betekent dat in er geen bewijs is dat een hoge mate van empathie samengaat met een grotere gevoeligheid voor sociale afwijzing, noch dat empathie de negatieve relatie tussen sociale afwijzingsgevoeligheid en ouderlijke sensitiviteit versterkt. Deze bevindingen staan in contrast met eerdere studies, wat aanleiding geeft tot enkele mogelijke verklaringen (Cui et al., 2022; van der Graaff et al., 2012).

Een belangrijk verschil ligt in de onderzochte leeftijdsgroep van de verschillende studies. Waar van der Graaff et al. (2012) adolescenten bestudeerden, richtte het huidige onderzoek zich op jongere kinderen van 9 tot 14 jaar. De rol van ouderlijke steun in sociaal-emotionele ontwikkeling verandert echter met de leeftijd (Smetana et al., 2005). Jongere kinderen zijn doorgaans meer afhankelijk van directe ouderlijke steun en reageren hier relatief uniform op, wat resulteert in minder variatie in gedrag. Deze geringe variatie maakt het moeilijker om statistisch significante verbanden te vinden. In de adolescentie, wanneer jongeren meer autonomie ontwikkelen en sterker beïnvloed worden door leeftijdsgenoten, ontstaan grotere individuele verschillen in reacties op ouderlijke steun (Smetana et al., 2005). Dit vergroot de kans dat effecten in deze oudere groep wel zichtbaar worden. In praktische zin betekent dit dat interventies gericht op het versterken van sociale weerbaarheid wellicht effectiever zijn in de adolescentie, een fase waarin jongeren vatbaarder zijn voor sociale invloeden buiten het gezin.

Daarnaast biedt ook het onderzoeksdesign een mogelijke verklaring voor het verschil met andere studies. Waar Cui et al. (2022) gebruik maakten van een cross-sectioneel design, maakte de huidige studie gebruik van een longitudinale benadering. Het feit dat in deze studie geen significante effecten werden gevonden over de tijd, terwijl eerdere cross-sectionele studies wél samenhang rapporteerden, kan duiden op het kortetermijnkarakter van de relatie tussen sociale afwijzingsgevoeligheid, ouderlijke sensitiviteit en empathie (Cui et al., 2022). Mogelijk zijn bepaalde associaties wel zichtbaar op één meetmoment, maar houden deze geen stand op de langere termijn. Dit benadrukt het belang én de complexiteit van longitudinaal onderzoek dat, hoewel kostbaar, inzichten biedt in ontwikkelingsprocessen over de tijd (Thomas, 2022).

Een andere mogelijke verklaring van deze discrepantie ligt in de brede conceptualisering van empathie. In dit onderzoek werd empathie door middel van de MyChild-vragenlijst gemeten als één variabele (Kochanska, 1995). Echter, uit meta-analytisch onderzoek bleek dat empathie bestaat uit zowel cognitieve als affectieve

componenten, die verschillende neurologische mechanismen aansturen (Kogler et al., 2020). Het opnemen van gedifferentieerde empathiemetingen, bijvoorbeeld met aparte schalen voor affectieve en cognitieve empathie, kan tot verfijndere en mogelijk significante resultaten leiden.

Bovendien werd de sociale afwijzingsgevoeligheid van kinderen gemeten met een zelfrapportage door middel van de BFNE-vragenlijst. Hiermee creëert deze vragenlijst ook een mogelijkheid voor *bias* omdat kinderen eventueel sociaal wenselijke antwoorden zouden kunnen geven. Vooral bij het onderwerp sociale afwijzingsgevoeligheid is het aannemelijk dat niet alle jonge adolescenten durven of willen uitspreken dat zij hier last van hebben (McDonagh et al., 2021). In het cross-sectionele onderzoek van McDonagh et al. (2021) werd namelijk duidelijk dat er nog een groot stigma ligt onder adolescenten op het hebben van sociale angst. Het stigma blijkt zelfs zo groot dat het jongeren tegenhoudt om hulp te zoeken (McDonagh et al., 2021). Bij een sociale angst zoals de angst voor sociale afwijzing zou het dus aannemelijk zijn dat veel jongeren met zo'n angst niet durven aan te geven dat zij een hoge sociale afwijzingsgevoeligheid ervaren. Vervolgonderzoek zou wellicht goed doen aan verschillende beoordelaars voor sociale afwijzingsgevoeligheid om zo min mogelijk *bias* te creëren.

Methodologische beperkingen

Hoewel de inhoudelijke verklaringen voor het uitblijven van significante effecten relevant zijn, moeten de resultaten van dit onderzoek worden geïnterpreteerd binnen de context van enkele methodologische beperkingen. Ten eerste vormt de grootte van de steekproef een methodologische beperking. Met een steekproef van uiteindelijk 187 deelnemers is de statistische *power* van dit onderzoek niet groot. Er is hier meer kans op een type II-fout, oftewel het ten onrechte concluderen dat er geen effect is terwijl er daadwerkelijk wél een effect is. Door de kleinere steekproef valt dan het daadwerkelijke bestaande verband niet op tussen de variantie van de data (Field, 2018). Daarom wordt er aangeraden om in vervolgonderzoek in eerste instantie een poweranalyse te doen om te onderzoeken met welk aantal participanten het onderzoek genoeg power zou hebben en uiteindelijk wellicht meer kinderen mee te nemen in het onderzoek.

Naast de grootte van de steekproef is er nog een belangrijke methodologische beperking van deze studie, namelijk de vele missende data. In deze scriptie is dit opgelost met het gebruik van *multiple imputation*. Deze methode wordt over het algemeen beschouwd als een robuuste en geavanceerde techniek om *bias* door missende waarden te minimaliseren

(Rubin, 1987). Toch biedt het vooral een oplossing voor een dieperliggend probleem: de grote hoeveelheid missende data. Echter is dit een beperkte oplossing waarin de statistische onzekerheid van het onderzoek toeneemt en de betrouwbaarheid van kleine effecten minder wordt (Rubin, 1987). In dit onderzoek zou de kleine interactie tussen ouderlijke sensitiviteit en empathie daardoor mogelijk zijn ondergesneeuwd in de variabiliteit van de geïmputeerde datasets.

Conclusie

In deze studie werd de rol van ouderlijke sensitiviteit als voorspeller van sociale afwijzingsgevoeligheid in de overgangsfase van kindertijd naar adolescentie (9-14 jaar) onderzocht, en de modererende invloed van empathie in deze relatie. De resultaten lieten geen bewijs zien voor een direct verband tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzingsgevoeligheid, noch voor een versterkend effect van empathie. Ondanks het uitblijven van significante effecten blijven de implicaties voor praktijk en beleid relevant. Sociale afwijzing is een veelvoorkomend fenomeen onder jongeren, met potentieel langdurige psychologische gevolgen (Belsky et al., 2007; DeWall et al., 2008; DeWall et al., 2010). De bevindingen suggereren dat sensitief ouderschap op zichzelf mogelijk niet volstaat om jongeren hiertegen te beschermen (Rowe et al., 2014). Er lijkt sprake van een complex samenspel van beschermende en risicofactoren, wat vraagt om een bredere aanpak in opvoedinterventies (Urone et al., 2024).

Deze resultaten onderstrepen niet alleen de noodzaak voor longitudinaal onderzoek, grotere steekproeven en minder missende waarden (Field, 2018). Ze wijzen ook op het belang van praktische interventies die ouders ondersteunen in het ontwikkelen van zowel warm als begrenzend opvoedgedrag (Urone et al., 2024). Daarbij is expliciete aandacht voor de rol van vaders essentieel (Khaleque et al., 2019). Hoewel deze studie geen significante verbanden vond, laat zij zien dat sociale weerbaarheid een brede en genuanceerde aanpak vraagt. Dat is essentieel in de strijd tegen sociale afwijzing bij jongeren.

Referentielijst

- Bailes, L. G., Lickenbrock, D. M., Swift, A. R., & Rios, L. J. (2024). Parental sensitivity and intrusiveness with mothers and fathers: Associations between parental behavioral activation/inhibition and infant temperament. *Infancy*, 29(4), 571–589. <https://doi.org/10.1111/infa.12589>
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Belsky, J., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2007). For better and for worse: Differential susceptibility to environmental influences. *Current Directions in Psychological Science*, 16(6), 300–304. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00525.x>
- Çardak, M., Sarıçam, H., & Onur, M. (2012). Perceived parenting styles and rejection sensitivity in university students. *The Online Journal of Counseling and Education*, 1, 57–69.
- Cents, R. A. M., Kok, R., Tiemeier, H., Lucassen, N., Székely, E., Bakermans-Kranenburg, M. J., Hofman, A., Jaddoe, V. W., Van IJzendoorn, M. H., Verhulst, F. C., & Berg, M. P. L. -. D. (2014). Variations in maternal 5-HTTLPR affect observed sensitive parenting. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(9), 1025–1032. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12205>
- Chau, V., Eapen, V., Hawkins, E., & Kohlhoff, J. (2024). Early childhood temperament factors and callous-unemotional traits in preschool and school aged- children: A systematic narrative review. *Child & Youth Care Forum*. <https://doi.org/10.1007/s10566-024-09819-3>
- Crone, E. A., Achterberg, M., Dobbelaar, S., Euser, S., Van Den Bulk, B., Van Der Meulen, M., Van Drunen, L., Wierenga, L. M., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2020). Neural and behavioral signatures of social evaluation and adaptation in childhood and adolescence: The Leiden consortium on individual development (L-CID). *Developmental Cognitive Neuroscience*, 45, 100805. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2020.100805>
- Cui, D., Liu, L., Wei, B., & Li, Y. (2022). Associations between Empathy and social anxiety in Childhood: the moderating role of mother-child conflict and peer rejection. *Current Psychology*, 42(29), 25431–25444. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03537-6>

- DeWall, C. N., Baumeister, R. F., & Vohs, K. D. (2008). Satiated with belongingness?: Effects of acceptance, rejection, and task framing on self-regulatory performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 1367–1382.
- DeWall, C. N., MacDonald, G., Webster, G. D., Masten, C., Baumeister, R. F., Powell, C., et al. (2010). Acetaminophen reduces social pain: Behavioral and neural evidence. *Psychological Science*, 21, 931–937.
- Euser, S., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van Den Bulk, B. G., Linting, M., Damsteegt, R. C., Vrijhof, C. I., Van Wijk, I. C., Crone, E. A., & Van IJzendoorn, M. H. (2016). Efficacy of the video-feedback intervention to promote positive parenting and sensitive discipline in twin families (VIPP-Twins): Study protocol for a randomized controlled trial. *BMC Psychology*, 4(1).
<https://doi.org/10.1186/s40359-016-0139-y>
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics* (5e ed.). Sage Publications.
- Foley, J. E., Olino, T. M., & Weinraub, M. (2024). On the broader significance of maternal sensitivity: Mothers' early and later sensitive parenting matter to children's language, executive function, academics, and self-reliance. *Developmental Science*, 28(1).
<https://doi.org/10.1111/desc.13594>
- IBM Corp. (2022). IBM SPSS Statistics for Windows, Version 29.0 [Computer software]. IBM Corp.
- Ibrahim, D. M., Rohner, R. P., Smith, R. L., & Flannery, K. M. (2015). Adults' remembrances of parental acceptance–rejection in childhood predict current rejection sensitivity in adulthood. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 44(1), 51–62. <https://doi.org/10.1111/fcsr.12119>
- Jakobsen, J. C., Gluud, C., Wetterslev, J., & Winkel, P. (2017). When and how should multiple imputation be used for handling missing data in randomised clinical trials – a practical guide with flowcharts. *BMC Medical Research Methodology*, 17(1).
<https://doi.org/10.1186/s12874-017-0442-1>
- Khaleque, A., Uddin, M. K., Hossain, K. N., Siddique, M. N., & Shirin, A. (2019). Perceived parental acceptance–rejection in childhood predict psychological adjustment and rejection sensitivity in adulthood. *Psychological Studies*, 64(4), 447–454.
<https://doi.org/10.1007/s12646-019-00508-z>
- Kochanska, G. (1995). Children's temperament, mothers' discipline, and security of attachment: Multiple pathways to emerging internalization. *Child Development*, 66(3), 597–615.

- Kogler, L., Müller, V. I., Werminghausen, E., Eickhoff, S. B., & Derntl, B. (2020). Do I feel or do I know? Neuroimaging meta-analyses on the multiple facets of empathy. *Cortex*, 129, 341–355. <https://doi.org/10.1016/j.cortex.2020.04.031>
- Leary, M. R. (1983). A brief version of the fear of negative evaluation scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 9(3), 371–375. <https://doi.org/10.1177/0146167283093007>
- Leary, M. R. (2010). Affiliation, acceptance, and belonging. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (5th ed., Vol. 2, pp. 864–897). Wiley.
- Lewis-Morrarty, E., Degnan, K. A., Chronis-Tuscano, A., Rubin, K. H., Cheah, C. S. L., Pine, D. S., Henderon, H. A., & Fox, N. A. (2012). Maternal over-control moderates the association between early childhood behavioral inhibition and adolescent social anxiety symptoms. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 40(8), 1363–1373. <https://doi.org/10.1007/s10802-012-9663-2>
- McDonagh, C., Lynch, H., & Hennessy, E. (2021). Do stigma and level of social anxiety predict adolescents' help-seeking intentions for social anxiety disorder? *Early Intervention in Psychiatry*, 16(4), 456–460. <https://doi.org/10.1111/eip.13197>
- Menting, B., Van Lier, P. A., & Koot, H. M. (2010). Language skills, peer rejection, and the development of externalizing behavior from kindergarten to fourth grade. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52(1), 72–79. <https://doi.org/10.1111/j.14697610.2010.02279.x>
- Ragelienė, T. (2016). Links of adolescents identity development and relationship with peers: a systematic literature review. *Journal of the Canadian academy of child and adolescent psychiatry*, 25(2), 97–105. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27274745>
- Rowe, S. L., Gembeck, M. J. Z., Rudolph, J., & Nesdale, D. (2014). A longitudinal study of rejecting and autonomy-restrictive parenting, rejection sensitivity, and socioemotional symptoms in early adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(6), 1107–1118. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9966-6>
- Rubin, D. B. (1987). Multiple imputation for nonresponse in surveys. In *Wiley series in probability and statistics*. <https://doi.org/10.1002/9780470316696>
- Salo, A., Junttila, N., & Vauras, M. (2022). Parental self-efficacy and intra- and extra familial relationships. *Journal Of Child And Family Studies*, 31(10), 2714–2729. <https://doi.org/10.1007/s10826-022-02380-4>
- Schriber, R. A., & Guyer, A. E. (2015). Adolescent neurobiological susceptibility to social

- context. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 19, 1–18.
<https://doi.org/10.1016/j.dcn.2015.12.009>
- Seifer, R., & Schiller, M. (1995). The role of parenting sensitivity, infant temperament, and dyadic interaction in attachment theory and assessment. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 60(2–3), 146–174.
<https://doi.org/10.1111/j.15405834.1995.tb00209.x>
- Smetana, J. G., Campione-Barr, N., & Metzger, A. (2005). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annual Review Of Psychology*, 57(1), 255–284.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.57.102904.190124>
- Tan, X., Yang, Y., & Yu, M. (2023). Longitudinal relationship of empathy and social anxiety among adolescents: The mediation roles of psychological inflexibility and rejection sensitivity. *Journal of Affective Disorders*, 339, 867–876.
<https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.07.069>
- Thomas, L. (2022, 7 november). *Een introductie tot longitudinaal onderzoek | Met voorbeelden*. Scribbr. Geraadpleegd op 28 Juni 2025, van
<https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/longitudinaal-onderzoek/>
- Tobia, V., Greco, A., Steca, P., & Marzocchi, G. M. (2018). Children’s wellbeing at school: A multi-dimensional and multi-informant approach. *Journal Of Happiness Studies*, 20(3), 841–861. <https://doi.org/10.1007/s10902-018-9974-2>
- Tone, E. B., & Tully, E. C. (2014). Empathy as a “risky strength”: A multilevel examination of empathy and risk for internalizing disorders. *Development And Psychopathology*, 26(4pt2), 1547–1565. <https://doi.org/10.1017/s0954579414001199>
- Urone, C., Verdi, C., Lo Iacono, C., & Miano, P. (2024). Dealing with overparenting: developmental outcomes in emerging adults exposed to overprotection and overcontrol. *Trends in Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s43076-024-00407-x>
- Van der Graaff, J., Branje, S., De Wied, M., & Meeus, W. (2012). The moderating role of empathy in the association between parental support and adolescent aggressive and delinquent behavior. *Aggressive Behavior*, 38(5), 368–377.
<https://doi.org/10.1002/ab.21435>
- Van Heijst, L. (2021, October 27). Cronbach's alpha in SPSS: Berekenen en interpreteren. Scribbr. Geraadpleegd op 1 april 2025, van
<https://www.scribbr.nl/statistiek/cronbachs-alpha/>
- Viding, E., Sebastian, C. L., Dadds, M. R., Lockwood, P. L., Cecil, C. A., De Brito, S. A., & McCrory, E. J. (2012). Amygdala response to preattentive masked fear in children

- with conduct problems: The role of callous-unemotional traits. *American Journal of Psychiatry*, 169(10), 1109–1116. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2012.12020191>
- Watson, D., & Friend, R. (1969). Measurement of social-evaluative anxiety. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33(4), 448–457. <https://doi.org/10.1037/h0027806>

Bijlage A

Tabel 1

De 12 items van de Brief Fear of Negative Evaluation (BFNE)

Itemnummer	Itemformulering
1	Ik maak me zorgen over wat andere mensen van me zullen denken, ook al weet ik dat het niets uitmaakt.
2	Ik trek het me erg aan als ik weet dat mensen een ongunstige indruk van me vormen.
3	Ik ben vaak bang dat andere mensen mijn tekortkomingen opmerken.
4	Ik maak me vaak zorgen over welke indruk ik op iemand maak.
5	Ik ben bang dat anderen me afkeuren.
6	Ik ben bang dat andere mensen iets op me aan te merken hebben.
7	Ik maak me druk over het oordeel van anderen over mij.
8	Als ik met iemand praat, maak ik me zorgen over wat die ander van me zou kunnen denken.
9	Ik ben doorgaans bezorgd over de indruk die ik maak.
10	Als ik weet dat iemand mij beoordeelt, doet dat me veel.
11	Soms denk ik dat ik me teveel zorgen maak over wat andere mensen van mij denken.
12	Ik maak me vaak zorgen dat ik de verkeerde dingen zeg of doe.

Noot. Items werden gescoord op een vijfpuntsschaal (Past helemaal niet bij mij; een beetje; redelijk; goed; past heel goed bij mij).

Tabel 2

De 13 items van de MyChild-vragenlijst

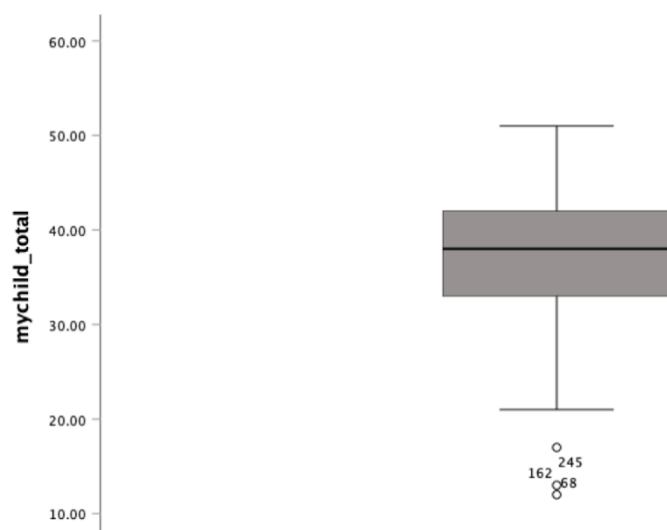
Itemnummer	Itemformulering
1	Probeert iemand die van streek is of bang is te troosten/gerust te stellen
2	Geeft snoep of speelgoed aan een huilend vriendje, ook zonder dat één van de ouders dit voorstelt
3*	Plaagt soms een (huis)dier als er niet op hem/haar wordt gelet

4	Wanneer in een film op TV de spelers leuke dingen meemaken, wordt hij/zij vrolijk
5	Is overstuur wanneer hij/zij een gewond dier ziet
6*	Huilt zelden bij het zien van iets verdrietigs op televisie
7	Is uit zichzelf lief en zorgzaam voor dieren
8	Merkt snel op hoe anderen zich voelen
9	Vraagt wat er aan de hand is, wanneer hij/zij ziet dat iemand verdriet of pijn heeft
10	Tijdens het kijken naar een televisieprogramma kan hij/zij boos worden op de “slechterik”, als die een ander pijn doet
11	Mijn kind raakt van streek bij verhalen waarin iemand gewond raakt of dood gaat
12	Heeft medelijden met andere mensen als deze gewond, ziek of ongelukkig zijn
13*	Als een speelkameraadje huilt, raakt mijn kind daar zelf niet door van streek

Noot. Items werden gescoord op een vijfpuntsschaal (1 = onwaar, 5 = waar). Gehercodeerde items zijn aangeduid met een (*). Hierbij werden negatief geformuleerde items omgekeerd gescoord zodat een hogere score op de MyChild-vragenlijst duidde op een hogere score van empathie van het kind.

Figuur 1A

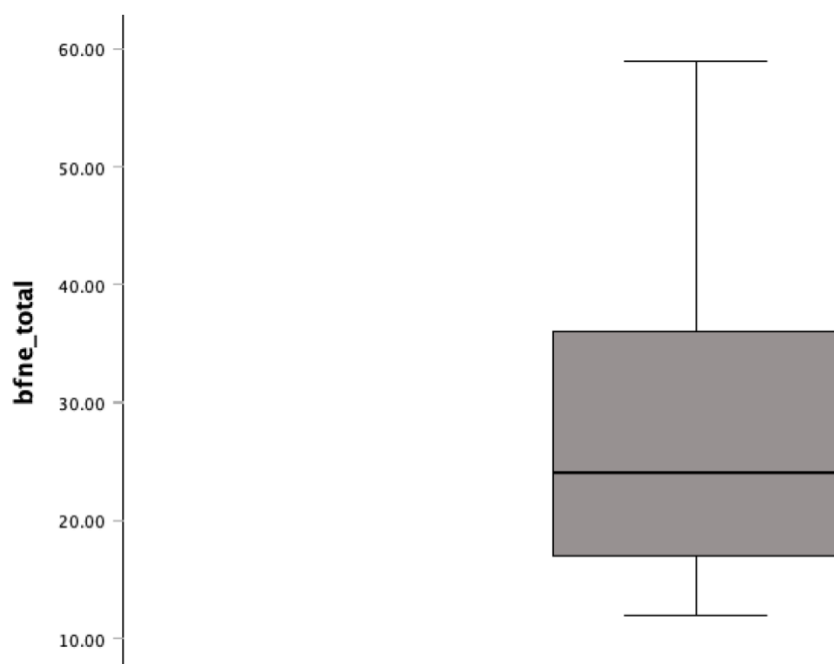
Boxplot van Variable Empathie gemeten door de MyChild.

Noot. Boxplot van de scores op de Mychild vragenlijst ingevuld door ouders. De middenlijn in de box geeft de mediaan aan, terwijl de bovenste en onderste randen respectievelijk het derde en eerste kwartiel weergeven. De *whiskers* representeren de minimale en maximale waarden binnen 1,5 keer de interkwartielafstand. Individuele punten buiten dit bereik worden als outliers beschouwd. De rondjes buiten de *whiskers* staan voor de gevonden *outliers*. In dit geval zijn dit er drie.

Figuur 1B

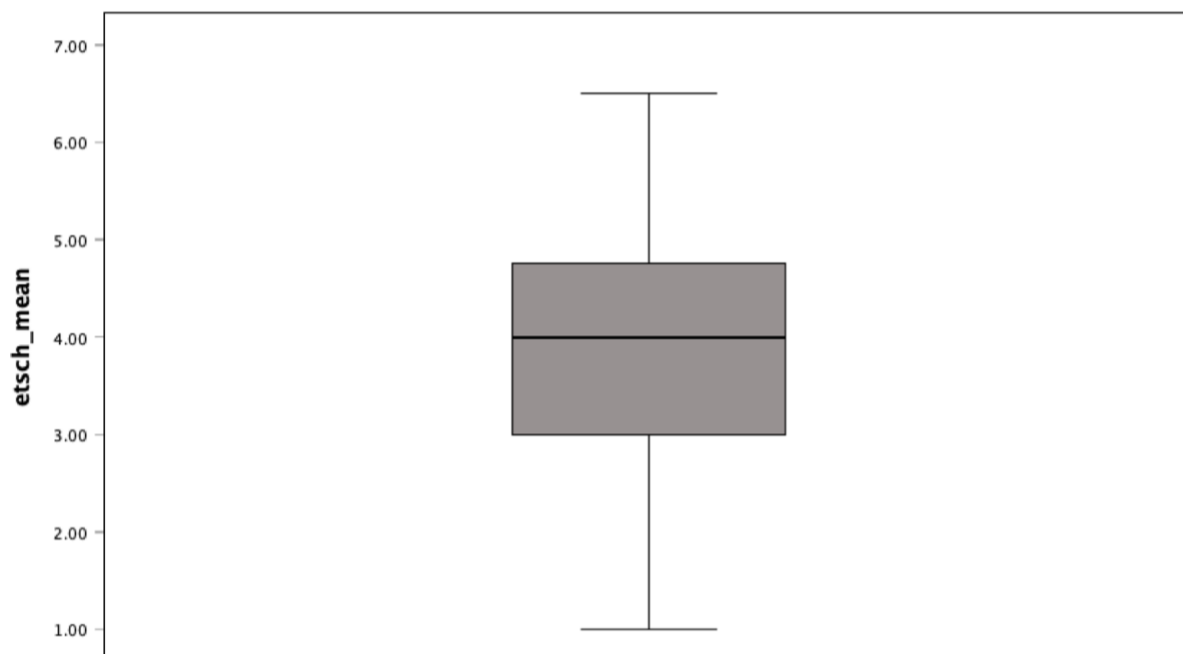
Boxplot van Variable afwijzingsgevoeligheid gemeten door de BFNE.

Noot. Boxplot van de scores op de BFNE vragenlijst ingevuld door kinderen. De middenlijn in de box geeft de mediaan aan, terwijl de bovenste en onderste randen respectievelijk het derde en eerste kwartiel weergeven. De *whiskers* representeren de minimale en maximale waarden binnen 1,5 keer de interkwartielafstand. Individuele punten buiten dit bereik worden als *outliers* beschouwd.

Figuur 1C

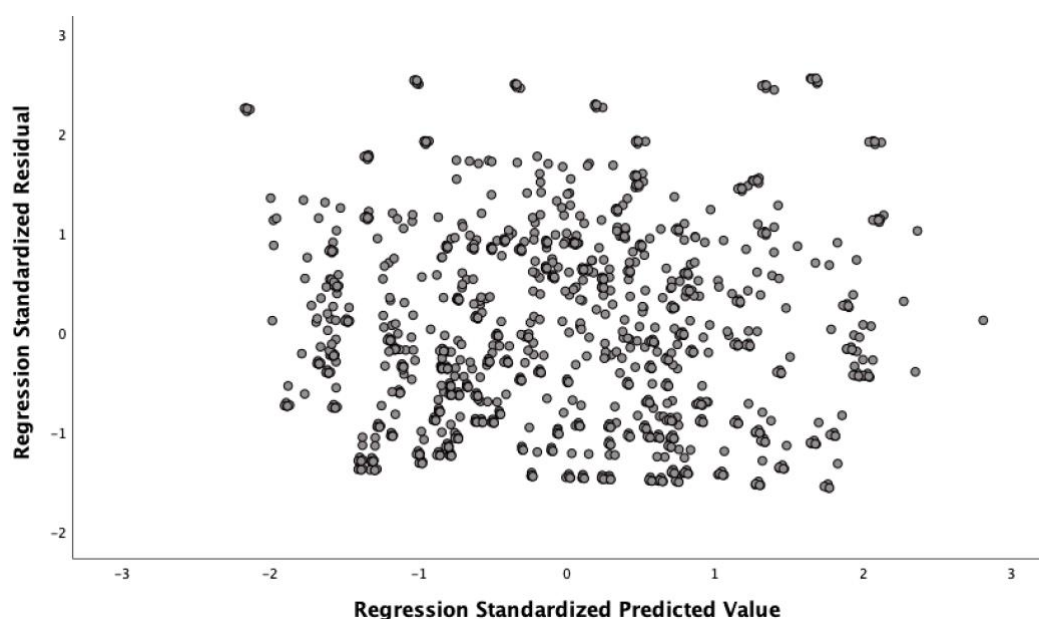
Boxplot van Variable ouderlijke sensitiviteit gemeten door de Etsch-a-Sketch.

Noot. Boxplot van de scores op de Etsch-a-Sketch meting. De middenlijn in de box geeft de mediaan aan, terwijl de bovenste en onderste randen respectievelijk het derde en eerste kwartiel weergeven. De *whiskers* representeren de minimale en maximale waarden binnen 1,5 keer de interkwartielafstand. Individuele punten buiten dit bereik worden als *outliers* beschouwd.

Figuur 2

Scatterplot geobserveerde en verwachte waarden van de BFNE-scores.

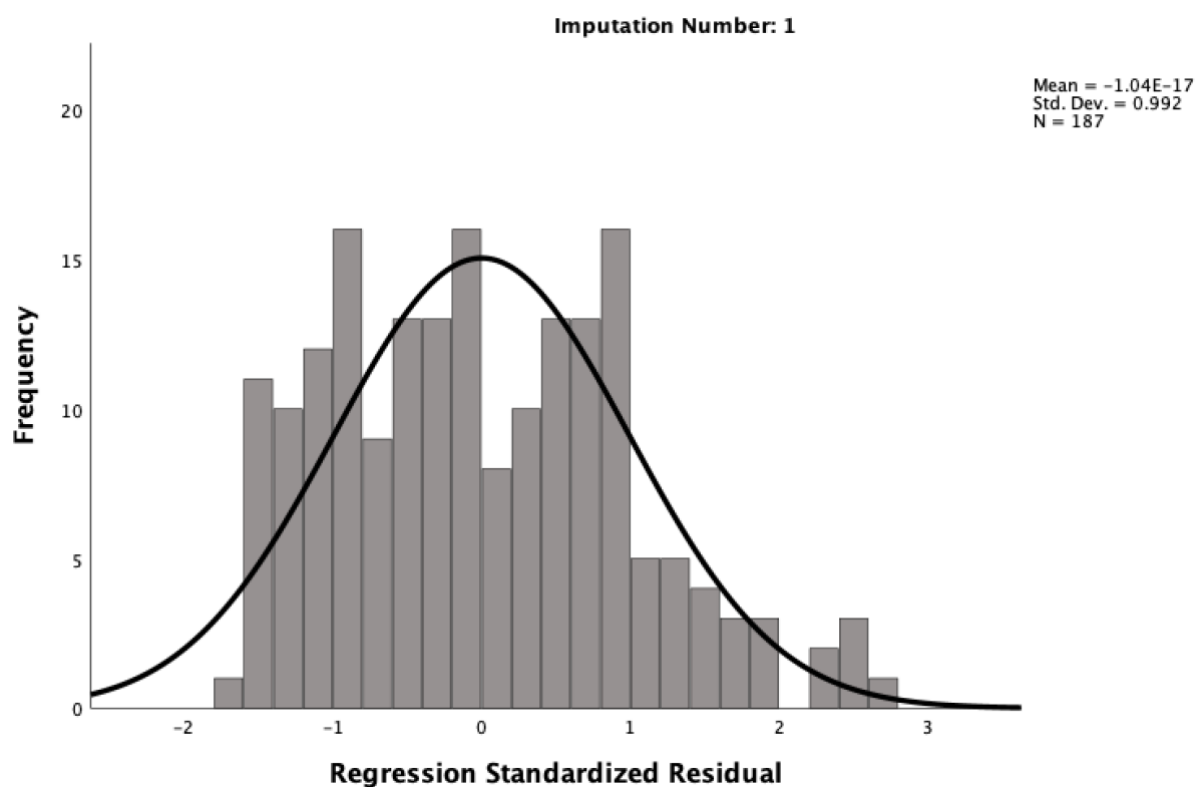

Noot. Deze *scatterplot* dient als voorbeeld voor de vijf implementaties van de data.

Figuur 3A

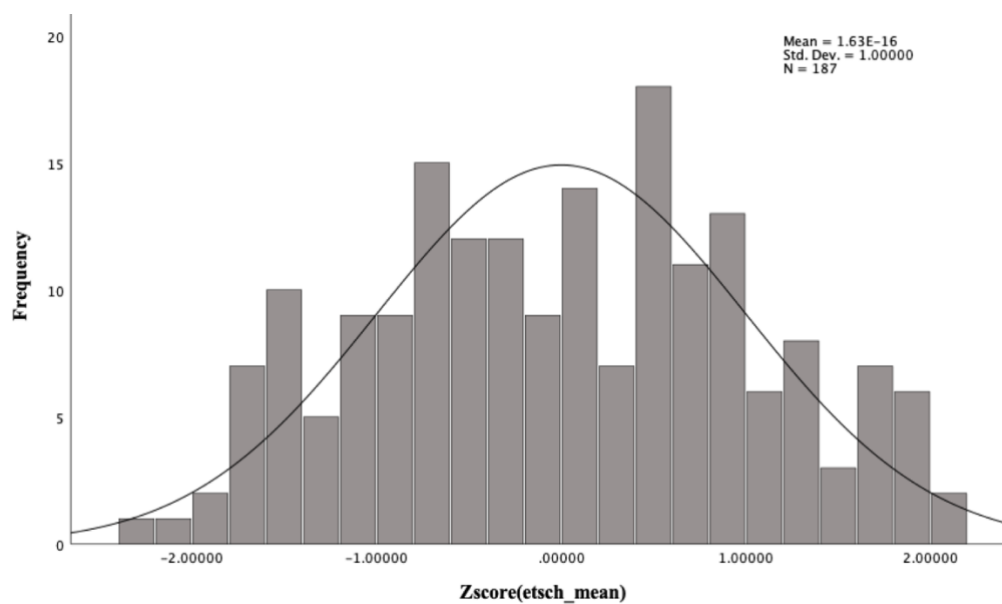
Histogram van de scores van de BFNE op afwijzingsgevoeligheid van imputatie nummer 1 als voorbeeld voor de overige imputaties.

Noot. De verdeling is normaal verdeeld. Een normaalverdeling is weergegeven ter referentie.

Figuur 3B

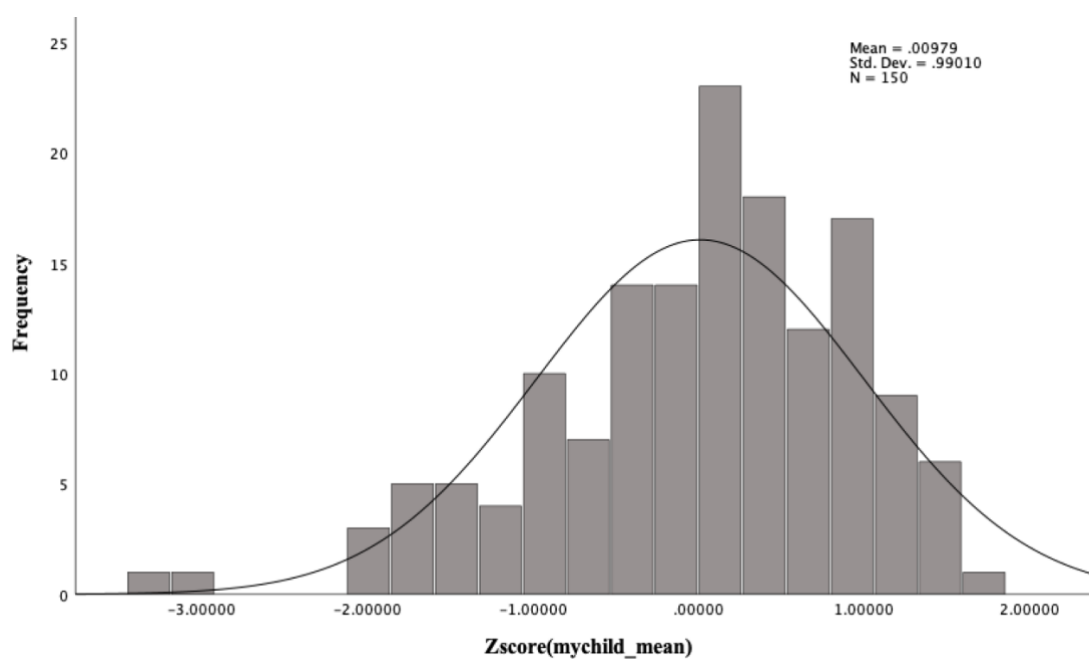
Histogram van de scores van de Etch-a-Sketch van imputatie nummer 4 als voorbeeld voor de overige imputaties.

Noot. De verdeling is normaal verdeeld. Een normaalverdeling is weergegeven ter referentie.

Figuur 3C

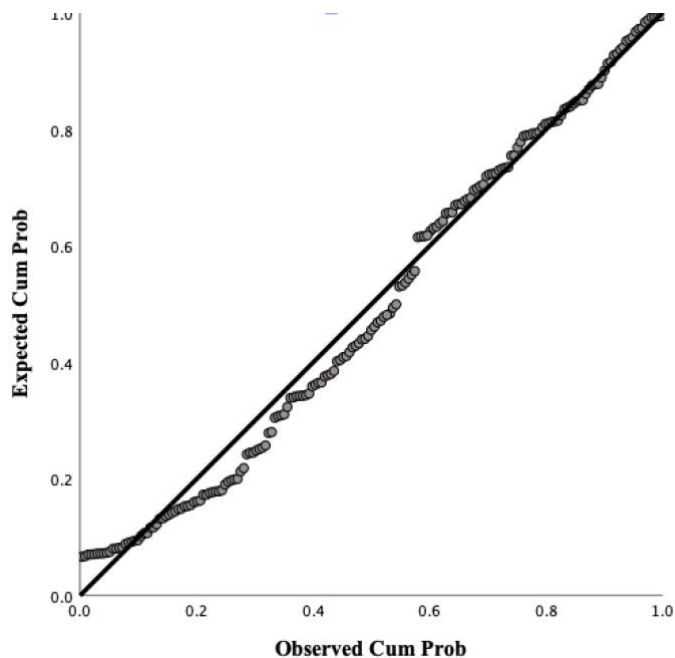
Histogram van de scores van de MyChild van imputatie nummer 3 als voorbeeld voor de overige imputaties.

Noot. De verdeling is normaal verdeeld. Een normaalverdeling is weergegeven ter referentie.

Figuur 4A

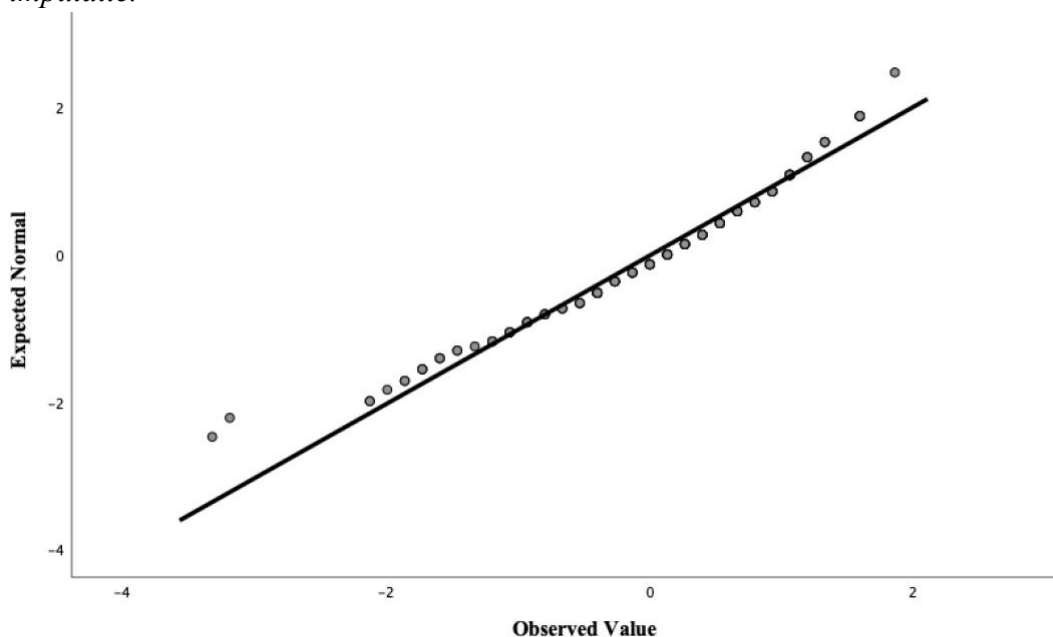
Q-Q-plot van de BFNE-scores (afwijzingsgevoeligheid) op de gepoolde data na multiple imputatie..

Noot. De weergegeven plot betreft één geïmputeerde dataset en is representatief voor de overige imputaties. De punten volgen grotendeels de diagonaal, wat wijst op een normale verdeling van de scores.

Figuur 4B

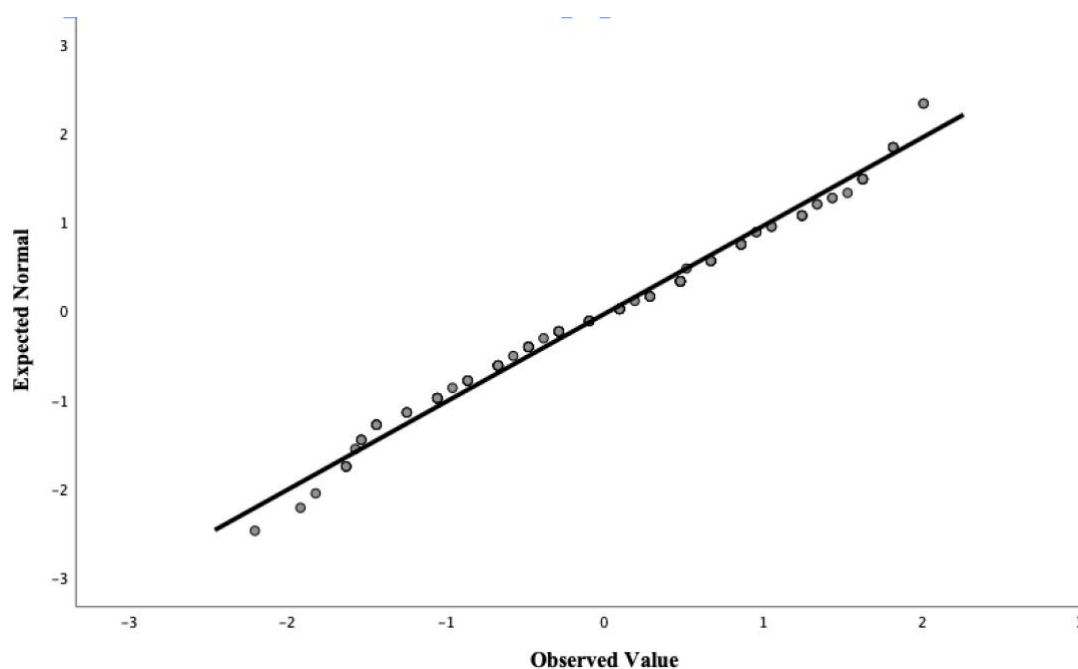
Q-Q-plot van de scores van de Etch-a-Sketch-scores op de gepoolde data na multiple imputatie.

Noot. De weergegeven plot betreft één geïmputeerde dataset en is representatief voor de overige imputaties. De punten volgen grotendeels de diagonaal, wat wijst op een normale verdeling van de scores.

Figuur 4C

Q-Q-plot van de scores van de MyChild op de gepoolde data na multi-pele imputatie.

Noot. De weergegeven plot betreft één geïmputeerde dataset en is representatief voor de overige imputaties. De punten volgen grotendeels de diagonaal, wat wijst op een normale verdeling van de scores.

Tabel 3 *Beschrijvende Statistieken per imputatie.*

Imputatie	Variabele	<i>N</i>	Minimum	Maximum	<i>M</i>	<i>SD</i>	Variantie
Origineel	etch_mean	182	1.00	6.50	3.88	1.30	1.70
	mychild_mean	155	.92	3.92	2.85	.58	.34
	bfne_mean	141	1.00	4.92	2.25	1.03	1.06
	Valide <i>N</i>	136					
1	etch_mean		1.00	6.50	3.88	1.30	1.68
	mychild_mean		.92	3.92	2.78	.56	.31
	bfne_mean		1.00	4.92	2.37	.96	.93
	<i>N</i>	187					
2	etch_mean		1.00	6.50	3.89	1.30	1.69
	mychild_mean		.92	3.92	2.77	.57	.33

Imputatie	Variabele	<i>N</i>	Minimum	Maximum	<i>M</i>	<i>SD</i>	Variantie
3	bfne_mean		1.00	4.92	2.40	.96	.93
	<i>N</i>	187					
	etch_mean		1.00	6.50	3.87	1.30	1.73
	mychild_mean		.92	3.92	2.78	.55	.32
	bfne_mean		1.00	4.92	2.41	.96	.93
4	<i>N</i>	187					
	etch_mean		1.00	6.50	3.88	1.32	1.73
	mychild_mean		.92	3.92	2.78	.56	.32
	bfne_mean		1.00	4.92	2.39	.96	.92
	<i>N</i>	187					
5	etch_mean		1.00	6.50	3.87	1.30	1.70
	mychild_mean		.92	3.92	2.79	.56	.31
	bfne_mean		1.00	4.92	2.40	.96	.91
	<i>N</i>	187					
	Gecombineerd (Pooled) etch_mean				3.88	1.30	
	mychild_mean				2.78	.56	
	bfne_mean				2.38	.97	
	<i>N</i>	187					

Noot. Deze tabel toont beschrijvende statistieken per imputatie van de dataset. Met aantal participanten (*N*), standaarddeviatie (*SD*), Gemiddelde (*M*), minimum- en maximumscores en variantie.

Bijlage B

BIJLAGE 4. PLAGIAATVERKLARING

Met ondertekening van deze overeenkomst verklaar ik Milou van Tongeren student Pedagogische Wetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam, dat ik bij het schrijven van mijn scriptie over het onderwerp Empathie als moderator tussen ouderlijke sensitiviteit en sociale afwijzningsgevoeligheid geen plagiaat heb gepleegd en dat de scriptie het resultaat is van mijn eigen werk en verwoord is in mijn eigen woorden, behoudens citaten. Daar waar mijn scriptie gebaseerd is op informatie dan wel ideeën van een ander zal ik die ander recht doen door naar diens geraadpleegde werk te verwijzen. Tevens verklaar ik dat ik te allen tijde verantwoordelijk blijf voor het bovenstaande.*

Datum, plaats:

Rotterdam, 29 juni 2025

Handtekening:

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized 'M' and 'v' combined.